Andmekaitse Inspektsioon
Tatari 39
Tallinn 10134

_____
(taotluse esitaja)

TAOTLUS ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISEKS TEADUSUURINGUS

Juhindudes isikuandmete kaitse seaduse (IKS) paragrahvis 6 sätestatust palun kooskõlastada

Uuringu pealkiri	Leibkonna abivajaduse andmebaaside-põhise hindamise võimalikkus toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluskoormuse näidete alusel

Kas poliitika kujundamise uuring (IKS § 6 lg 5) või	Jah
uuring hõlmab eriliigilisi isikuandmeid ja puudub valdkondlik eetikakomitee (IKS § 6 lg 4)	Jah, kuid otse eetikakomiteele taotlust pole esitatud, kuna IKS § 6 lg 5 1 järgi ei kohaldata alates 01.10.2025 IKS § 6 lg 4 sätestatud eetikakomitee kontrollikohustust lõikes 5 nimetatud täidesaatva riigivõimu analüüsidele ja uuringutele, mis tehakse poliitika kujundamise eesmärgil.
Palume eelmise kahe lahtri puhul valida üks vastavalt õiguslikule alusele, v.a olukorras, kui poliitika kujundamise uuringu puhul puudub valdkondlik eetikakomitee. Kui poliitika kujundamise uuringus töödeldakse eriliiki isikuandmeid, siis täita ka eetikakomitee otsuse lahter.	
Kas isikuandmete töötleja on määranud andmekaitsespetsialisti (sh tema nimi ja kontaktandmed)?	Hede Sinisaar, Sihtasutus Mõttekoda Praxis, hede.sinisaar@praxis.ee, 640 8000
Kas on olemas eetikakomitee otsus[1]? *Kooskõlastuse olemasolul lisada see taotlusele.*	Ei, on arutamisel
Kas osa uuringust toimub andmesubjekti nõusoleku alusel? *Kui jah, siis palume taotlusele lisada nõusoleku vorm või selle kavand ning küsimustik või selle kavand.*	Ei

1. Vastutava töötleja üldandmed[2]	

[1] IKS § 6 lg 4 - kui uuringus töödeldakse eriliiki isikuandmeid, on vajalik ka eetikakomitee kooskõlastus.
[2] Vastutav töötleja on uuringu läbiviija (tellija). Juhul, kui vastutav töötleja kasutab uuringu läbiviimisel teisi isikuid ja asutusi, siis on need teised isikud ja asutused volitatud töötlejad.

1.1. Vastutava töötleja nimi, registrikood, aadress ja kontaktandmed (sh kontaktisik) *analoogne registrikandega, kontaktisiku e-post, telefon*	Sotsiaalministeerium, 70001952 Suur-Ameerika 1, Tallinn 10122 Kontaktisik: Kati Nõlvak, kati.nolvak@sm.ee, tel. 5804 5973
1.2. Isikuandmete töötlemiskoha aadress (kui erineb registriandmetest) *maja, tänav, asula/linn, maakond, postiindeks*	-

2. **Volitatud töötleja üldandmed**[3]	
2.1. Volitatud töötleja nimi, registrikood, aadress ja kontaktandmed (sh kontaktisik) *Aadress analoogne registrikandega, kontaktisiku e-post ja telefoninumber*	Sihtasutus Mõttekoda Praxis 90005952 Ahtri 6A, 10151 Tallinn Kontaktisik 1: Kelly Toim-Viirsalu, Kelly.Toim-Viirsalu@praxis.ee; 5554 8826 Kontaktisik 2: Katre Pall, Katre.pall@praxis.ee, 5220 992
2.2. Isikuandmete töötlemiskoha aadress (kui erineb registriandmetest) *maja, tänav, asula/linn, maakond, postiindeks*	-
2.1. Volitatud töötleja nimi, registrikood, aadress ja kontaktandmed (sh kontaktisik) *Aadress analoogne registrikandega, kontaktisiku e-post ja telefoninumber*	Proud Engineers OÜ 14128146 Tallinn, Harju maakond, Viimsi vald, Miiduranna küla, Kristjani tee 2, 74015 Kontaktisik: Kaspar Kala, 55581141, kaspar.kala@proudengineers.com
2.2. Isikuandmete töötlemiskoha aadress (kui erineb registriandmetest) *maja, tänav, asula/linn, maakond, postiindeks*	-
2.1. Volitatud töötleja nimi, registrikood, aadress ja kontaktandmed (sh kontaktisik) *Aadress analoogne registrikandega, kontaktisiku e-post ja telefoninumber*	Kasecampers OÜ 14948109 Suureale, Tammistu 10489, Harju maakond Kontaktisik: Kaija Kasekamp 5101562 kaijakasekamp@gmail.com
2.2. Isikuandmete töötlemiskoha aadress (kui erineb registriandmetest) *maja, tänav, asula/linn, maakond, postiindeks*	-
2.1. Volitatud töötleja nimi, registrikood, aadress ja kontaktandmed (sh kontaktisik) *Aadress analoogne registrikandega, kontaktisiku e-post ja telefoninumber*	Statistikaamet 70000332 Tatari tn 51, 10134 Tallinn Kontaktisik: Ilona Reiljan, andmekaitse@stat.ee, 53311740
2.2. Isikuandmete töötlemiskoha aadress (kui erineb registriandmetest) *maja, tänav, asula/linn, maakond, postiindeks*	-

[3] Volitatud töötlejate loetelu peab olema ammendav ehk kõik volitatud töötlejad peavad olema nimetatud. Kui taotluse esitaja on volitatud töötleja, peab taotlusele olema lisatud dokument, kust nähtub, et vastutav töötleja on volitatud töötlejale andnud volituse inspektsioonile taotluse esitamiseks.

3. Mis on teadusuuringu läbiviimise õiguslik alus? *Nimetage õigusakt, mis annab Teile õiguse teadusuuringut läbi viia. Ei piisa viitest IKS § 6-le. Poliitikakujundamise eesmärgil läbiviidava uuringu puhul tuua välja volitusnorm, millest nähtub, et asutus on selle valdkonna eest vastutav. Akadeemilise uuringu korral võib see olla näiteks Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus või teadus- või arendusprojekti avamise otsus, leping vms.*	1. Tegemist on uurimisprojektiga, mille läbiviijaks on Sotsiaalministeerium ning mis on kooskõlas teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse § 9 lõikega 1, mille kohaselt ministeeriumid kavandavad ja viivad ellu oma valitsemisalale tarvilikku teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni, pidades silmas teadmispõhise poliitika kujundamise põhimõtteid ning arvestades riigi ja valitsemisala strateegilisi sihte ning terviklikku toimimist. 2. Sotsiaalministeeriumi tegevusvaldkonna piiritleb Vabariigi Valitsuse seadus (edaspidi VVS), mille § 67 lg 1 kohaselt kuulub ministeeriumi valitsemisalasse sotsiaalse turvalisuse, sotsiaalhoolekande ning pensionisüsteemi kavandamine ja korraldamine, sotsiaalkindlustussüsteemide piiriülene koordineerimine, laste õiguste tagamine ja heaolu edendamine, puudega inimeste elukvaliteedi edendamine ja sellealase tegevuse koordineerimine; rahva tervise kaitse, tervishoid ja tervisesüsteemi arendamine, ravikindlustus, ravimid ja meditsiiniseadmed ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine. 3. Lisaks eeltoodule piiritleb Sotsiaalministeeriumi tegevusvaldkonda Vabariigi Valitsuse 20.03.2014 määrus nr 42 „Sotsiaalministeeriumi põhimäärus“ (edaspidi põhimäärus). Vastavalt põhimääruse §-le 4 on ministeeriumi põhiülesanne seadustes ja teistes õigusaktides sätestatud pädevuse piires korraldus-, arendus-, planeerimis- ja järelevalvetoimingute tegemine oma valitsemisalas, lähtudes valitsemisala arengukavas esitatud ministeeriumi ja valitsemisala strateegilistest eesmärkidest ning põhimääruse 4. peatükis sätestatud osakondade põhiülesannetest. 4. Põhimääruse § 17 lõike 2 punkt 6 sätestab, et analüüsiosakonna põhiülesanne on juhtida valitsemisala üleselt infosüsteemide andmehalduse poliitikat ja luua eeldused ministeeriumi poliitikakujundamise protsessi teadmistepõhisusele, et tagada objektiivne ülevaade tervise- ja sotsiaalvaldkonna arengust ja rakendatud või kavandatava poliitika mõjususest ning võrdlus teiste riikide olukorra ja rahvusvahelise praktikaga. 5. Isikuandmete töötlemise õiguslik alus tuleneb isikuandmete kaitse seaduse § 6 lõikest 5, mille kohaselt loetakse teadusuuringuks ka täidesaatva riigivõimu poliitikakujundamise eesmärgil

	tehtavad analüüsid ja uuringud. Selliste uuringute läbiviimiseks on täidesaatval riigivõimul õigus teha päringuid teiste vastutavate või volitatud töötlejate andmekogudesse ning töödelda saadud isikuandmeid. Isikuandmeid töödeldakse üksnes uuringu eesmärkide saavutamiseks vajalikus ulatuses ning kooskõlas eesmärgipärasuse ja minimaalsuse põhimõtetega.

4. Mis on isikuandmete töötlemise eesmärk?

Kirjeldage uuringu eesmärke ja püstitatud hüpoteese, mille saavutamiseks on vajalik isikuandmete töötlemine. Palume siin punktis selgitada kogu uuringut, mitte ainult taotluse esemeks olevat osa (näitaks ka nõusoleku alusel toimuvat uuringu osa). Kui osa uuringust toimub nõusoleku alusel, siis palume taotlusele lisada nõusoleku vorm või selle kavand ning küsimustik või selle kavand.

Sotsiaalministeeriumi tellitud uuringu „Leibkonna abivajaduse andmebaaside-põhise hindamise võimalikkus toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluskoormuse näidete alusel“ eesmärk on välja selgitada, **kas, millises ulatuses ja millistel tingimustel on võimalik olemasolevate andmekogude põhjal proaktiivselt määratleda leibkonna abivajadust**. Uuringus hinnatakse selle lähenemise usaldusväärsust, minimaalset vajalikku andmekoosseisu, andmete kättesaadavust ja kvaliteeti ning õiguslikke ja andmekaitselisi piiranguid. Tulemuste rakendatavust analüüsitakse toimetulekutoetuse (TTT) ja tervishoiu omaosaluskoormuse arvestamise näidetel.

Uuring on jaotatud viieks uurimisülesandeks (UÜ):

1. leibkonna defineerimine ja leibkonna andmete kättesaadavus (I UÜ);
2. leibkonna majandusliku toimetuleku välja selgitamine ja selle tarbeks andmete kättesaadavus (II UÜ);
3. tervishoiu omaosaluskoormuse piir (III UÜ);
4. õiguslikud, sh andmekaitsealased väljakutsed ja lahendused (etapi elluviimine toimub järjepidevalt paralleelselt eelnevate etappidega) (IV UÜ);
5. tuleviku lahenduste ettepanekud toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluskoormuse sihitamise näidetel (V UÜ).

Andmekasutamise vaatest on **läbivaks põhimõtteks andmete minimaalne kasutus**, sh on aktsepteeritav, et uuringu tulemusel selgub, et siiski täies ulatuses ei ole võimalik andmepõhist määratlust teha. Nt on nii I UÜ kui II UÜ oodatavate tulemuste seas lähteülesanne, et muude hulgas on välja selgitatud:

1. milline on minimaalne andmekoosseis leibkonna koosseisu ja leibkonna majandusliku toimetuleku määramiseks, sh millised andmed on vajalikud, millised tarbetud või asendatavad ning milline on aktsepteeritav veamäär;
2. kas ja mis ulatuses saab leibkonna koosseisu ja leibkonna majandusliku toimetuleku määrata automaatselt olemasolevate andmekogude (sh registrite) põhjal, milliseid andmeid tuleb koguda inimeselt endalt ning millised andmed jäävad kättesaamatuks.

Minimaalse andmekoosseisu väljaselgitamine eeldab erinevate andmeallikate ja tunnuste kombinatsioonide empiirilist võrdlemist. Enne analüüsi ei ole võimalik piisava kindlusega otsustada, millised tunnused annavad leibkonna koosseisu ja majandusliku toimetuleku hindamiseks vajalikku

teavet, millised dubleerivad teisi tunnuseid ning millistest saab loobuda ilma hinnangu usaldusväärsust oluliselt vähendamata. Seetõttu võib meetodite väljatöötamiseks ja valideerimiseks vajalik andmekoosseis olla laiem kui koosseis, mis osutub vajalikuks võimalikus tulevases rakenduslahenduses. Ka uurimiseks kasutatavate andmete vajadus peab olema seotud konkreetse uurimisküsimusega: iga täiendava andmeallika või tunnuse puhul hinnatakse, millist seost, andmekvaliteedi probleemi või alternatiivset hindamisviisi selle abil kontrollitakse.

Analüüsi tulemuste põhjal täpsustatakse andmekoosseisu järk-järgult ning järgnevates analüüsides kasutatakse üksnes vastava uurimisülesande täitmiseks vajalikke andmeid. Seejuures võib minimaalne koosseis sõltuda kasutusotstarbest: leibkonna määratlemiseks, majandusliku toimetuleku hindamiseks ja tervishoiu omaosaluskoormuse analüüsimiseks ei pruugi olla vajalikud samad tunnused. Näiteks tervishoiu omaosaluskulude andmeid kasutatakse omaosaluskoormuse ja selle võimalike piirmäärade analüüsimiseks, kuid nende kasutamine ei tulene iseenesest leibkonna määratlemise või toimetulekutoetuse analüüsi vajadusest. Seega ei tähenda uuringu jaoks taotletavate andmete kogukoosseis, et kõiki andmeid ühendatakse või kasutatakse läbivalt kõigis uurimisülesannetes.

Kui valitud andmekoosseis ei võimalda mõnele uurimisküsimusele piisava usaldusväärsusega vastata, analüüsitakse puudujäägi põhjust ning kaalutakse alternatiivseid tunnuseid, hindamismeetodeid või inimese enda esitatava teabe vajadust.

Uuringu lõpuks **klassifitseeritakse vajalikud andmed vähemalt nelja kategooriasse**:

a) olemas ja ligipääsetavad (piisava kvaliteediga),
b) olemas, kuid ligipääs puudub või on õiguslikult piiratud,
c) kogutakse, kuid kvaliteet on ebapiisav (nt ebatäielik, vananenud, vastuoluline),
d) ei koguta, vajab asendustunnuseid või inimese panust.

Iga kategooria puhul oodatakse soovitusi edasisteks sammudeks (avatavad muudatused, asendused, loobumised).

Välja selgitatud leibkonna võimalikku tuvastamist ja leibkonna majandusliku toimetuleku **kasutamise võimalikkust abivajaduse hindamiseks katsetatakse TTT ja tervishoiu omaosaluskoormuse näidete peal.** TTT on üks vähestest vajaduspõhistest riiklikest toetustest, lisaks on tegu keerulise toetusskeemiga, seega on see väga hea näide, mille põhjal katsetada andmepõhise abivajaduse hindamise rakendamise võimalikkust ning selle põhjal välja tuua andmepõhise abivajaduse hindamise võimalikud tugevused, nõrkused, võimalused ja ohud. Kuna riiklikult suundutakse sotsiaal- ja tervishoiuvaldkondade suurema integreerimise suunas, siis on oluline katsetada, kas ja mil moel sobiks väljaselgitatud abivajaduse hindamise põhimõtteid rakendada ka tervishoius.

Toimetulekutoetus (TTT) on viimane turvavõrk puuduses elavatele leibkondadele. TTT taotlemisel esitab taotleja igakuiselt kohalikule omavalitsusele (KOV-ile) suurel hulgal andmeid oma leibkonna liikmete, nende staatuse, sissetulekute ning kulude kohta. Arenguseire Keskuse hinnangul on potentsiaalseid TTT saajaid oluliselt enam, kui toetust reaalselt taotleb. Korduv taotlemine ning igakordne ulatusliku info esitamine KOVidele on taotlejate hinnangul koormav, stressirohke ja ka alandav. ESU 2024. aasta andmetele tuginedes on taotlemise määr 44,1%. Samuti asetsevad paljud leibkonnad toimetulekupiiri ümbruses ning väiksedki muudatused toetuse, sh eluasemekulude arvestuses võivad oluliselt mõjutada saajate arvu. TTT määramine on oma olemuselt kompleksne, kuna eeldab kogu leibkonna tulude ja eluasemekulude arvestamist. Kuigi leibkonnaliikmete staatuse ning tulude andmed on registrites, peavad taotlejad esitama dubleerivaid andmeid ja pangakonto väljavõtteid. Samas on suure hulga dokumentide ja andmete kontrollimise tõttu menetlus koormav ka KOV-idele.

Tervishoius rakendatakse juba praegu leibkonna sissetulekust sõltuvat abi hambaravi puhul. Hambaravi hüvitis on kõrgem neile isikutele, kes saavad toimetulekutoetust ja vastav

andmevahetus on juba reguleeritud. Tervishoius on määratletud teatud haavatavad rühmad, kelle omaosaluskoormust erinevate poliitikate mõjul vähendatakse (nt eriarstiabi visiiditasu on madalam toimetulekutoetuse saajatele, registreeritud töötutele jt). Omaosaluspoliitika ei arvesta hetkel aga tervikuna erinevate tervishoiuteenuste puhul omaosaluse akumuleerimist ning hambaravi on seni olnud erand, mille kättesaadavuse parandamiseks kasutatakse toimetulekutoetuse andmeid. Seega suure teenuse vajadusega ja madalama sissetulekuga leibkondadele võib olla tervishoiuteenustega kaasnev omaosalus üle jõu käiv ning seeläbi halvendada kättesaadavust. Seetõttu on TTT kõrval uuringu fookuses ka inimeste omaosaluskoormus tervishoiuteenuste eest tasumisel tervikuna arvestades selle akumuleerimist üle erinevate tervishoiu teenuste ning võimalused omaosaluse diferentseerimiseks majandusliku toimetuleku alusel. Tervishoiu omaosaluskoormus puudutab retseptiravimite ja tervishoiuteenuste omaosalust ning visiiditasusid.

Eesmärk on muuta abi pakkumine kasutajakesksemaks, läbipaistvamaks ja võimaluse korral proaktiivsemaks. Uuringus hinnatakse, millistes olukordades ja milliste piirangutega saab registripõhine teave seda toetada. Võimalikke kasutusviise võrreldakse V uurimisülesande raames.

I UÜ-s analüüsitakse, milline on minimaalne andmete koosseis leibkonna välja selgitamiseks; analüüsitakse, kas ja millises ulatuses saab leibkonna koosseisu välja selgitada andmekogude põhjal, arvestades mh leibkonna koosseisudega mitme elukoha puhul, kärgperede jm keerulisemate olukordade puhul; milliseid andmeid on jätkuvalt vaja lisada manuaalselt ning kuidas saab neid edastada väikseima koormusega. Analüüsis määratletakse ja valideeritakse leibkond ning klassifitseeritakse vajalikud andmeallikad ja andmeväljad. Leibkonna defineerimise ja selle andmepõhise tuvastamise võimaluste ning piirangute analüüs on aluseks uuringu järgmistele analüüsidele.

Esialgse nägemuse ja taotletava andmekoosseisu alusel analüüsitakse kahte leibkonna määratlemise võimalust: a) leibkond määratletakse minimaalse andmekoosseisu põhjal ehk aadressipõhiselt ning b) ühises elukohas elavate üksteise suhtes ülalpidamiskohustusega isikute leibkonnad. Analüüsi tulemusena võidakse võimalike lahendustena esitada ka teisi alternatiive. Analüüsi läbiviimiseks koostatakse varasemate uuringute, Statistikaameti konsultatsioonide jm alusel parameetrite kirjeldus, mis võetakse aluseks juhtumite käsitlemisel, kus eri registrid annavad sama isiku kohta vastuseks erinevad elukohad (nt lähtume rahvastikuregistri viimasest elukoha registreeringust jne). Ühtlasi on analüüsi üheks eesmärgiks välja tuua võimalikud kitsaskohad või piirangud, mis ühe või teise andmeallika kasutamisel ilmnevad, ning pakkuda järkjärgulisi lahendusi (vt V UÜ).

II UÜ-s analüüsitakse, milline on minimaalne andmete koosseis, et välja selgitada leibkonna majanduslik toimetulek TTT regulatsiooni alusel. Analüüsitakse TTT digitaliseerimise ja automatiseerimise võimalusi, sh leibkonna tulude, varade ja eluasemekulude arvestamist ning võimalusi tuvastada majanduslik toimetulek registriandmete alusel. Samuti analüüsitakse TTT eluasemekulude piirmäärade süsteemi ajakohastamise võimalusi piirkondlike ebavõrdsuste vähendamiseks.

III UÜ-s analüüsitakse, kas eelnevates etappides välja pakutud leibkonna majandusliku toimetuleku arvestamist saab kasutada tervishoius omaosaluse koormuse vähendamisel või pakutakse välja alternatiivne metoodika. Analüüsitakse omaosaluskoormuse akumuleerimist üle erinevate tervishoiuteenuste ning analüüsitakse vastavalt omaosaluskoormusele ning inimese majanduslikule toimetulekule, kas ja millised piirmäärad on optimaalsed ja vähendavad suure teenuse vajaduse ja madalamate sissetulekutega leibkondade omaosalust tervishoiuteenuste eest tasumisel ning seeläbi parandavad tervishoiuteenuste kättesaadavust.

IV UÜ raames kaardistatakse andmekaitsealased riskid, nende maandamise võimalused ja vajalikud õiguslikud muudatused. Samuti analüüsitakse vaiete esitamise ja andmete läbipaistvuse küsimusi. Õiguslike ja andmekaitseliste aspektide analüüs on uuringus läbiv.

V UÜ eesmärk on analüüsida vähemalt kahte stsenaariumi nii TTT kui ka tervishoius omaosaluse süsteemi arendamiseks ning teha soovitusi terviklahenduste loomiseks. Ainult tarkvaralahendusest ei piisa kaitset vajava isiku jaoks tervikliku väärtuse loomiseks, mistõttu toome koos infosüsteemi arhitektuuriga välja ka tulevase infosüsteemi organisatoorsed aspektid ja ressursivajadused, hõlmates turvalisuse tagamist, jätkusuutlikku käitamist kui ka püsiva arenduse perspektiivi.

V UÜ välja pakutavatele lahendustele lähenetakse järkjärguliselt ning eristatakse kolme võimalikku automatiseerituse suunda:

I suund – digiteeritud teenus: Toetuse määramiseks vajalikud andmed on kättesaadavad registritest, taotlus täidetakse võimalikult suures ulatuses automaatselt ning andmete olemasolul toimub hüvitise määramine samuti automaatselt. Vajaduse korral saab taotleja andmeid täiendada.

II suund – proaktiivne teenus: Riik teeb aktiivseid jõupingutusi, et jõuda potentsiaalsete toetuse saajateni ja pakkuda teenust proaktiivselt. Mitme täisealise liikmega leibkonnas võib aga olla mitu õigustatud isikut, mistõttu ei saa riik alati automaatselt otsustada, kellele toetus määrata. TTT vajadus võib tekkida väljaspool riigi teenuseid (nt õnnetusjuhtumi, peresuhete halvenemise tõttu). Seetõttu võib vajadus jääda riigile alguses teadmata ning ilmneda alles mõne sündmuse- või muu teenusprotsessi käigus.

III suund – personaliseeritud teenus: Koos TTT-ga pakutakse ka teisi asjakohaseid teenuseid või teavet abivõimaluste kohta, millele inimene või leibkond võib kvalifitseeruda. Teenuste ring võib ulatuda KOVide sotsiaalteenustest ja toiduabist kuni tööturu-, haridus- ja tervishoiuteenusteni.

Teenuste personaliseerimine ei tähenda üksnes suuremat digiteeritust ja sissetulekute arvestamist teenuste saamisel, vaid ka teenuste võimalikku ümberdisainimist. Uuringu tulemused aitavad hinnata, millised muudatused teenuste korralduses oleksid andmepõhise abivajaduse hindamise rakendamiseks vajalikud. Uuring on aluseks võimalikele järgmistele detailsematele analüüsidele toetuste ja teenuste digitaliseerimisel.

Uuringus kasutatakse ühe meetodina kvantitatiivseid analüüsimeetodeid (osa sellest andmekaitse taotlusest), mille täpsem kirjeldus ja eesmärk on selgitatud 5. küsimuse all.

Lisaks viiakse uuringu raames läbi ka intervjuud ja küsitlus (ei ole osa sellest andmekaitse taotlusest). Järgnevalt on toodud nende lühike kirjeldus.

Uuringusse kaasatakse **eksperdid** Õiguskantsleri Kantseleist, Eesti Pangast ning Eesti Maksu- ja Tolliametist, kellega viiakse läbi individuaalsed intervjuud. Õiguskantsleri kantselei eksperdilt soovime teada saada, milliste kaebustega on toimetulekutoetust taotlevad leibkonnad pöördunud õiguskantsleri poole, et lisada analüüsile inimese vaade ja tagada ebatüüpiliste, ebaselgete või ebaõiglaselt tunduvate olukordade käsitlus. Eesti Panga eksperdiga käsitletakse varade võimalikku arvestamist sotsiaalabi tagamisel, et see oleks Eesti kontekstis õiglane ning Eesti Maksu- ja Tolliameti esindajaga mitteformaalse töötamise levimust ja mustreid.

Eksperdid kaasatakse uuringusse avaliku kontaktinfo kaudu, kasutades asutuste infomeile. Kutses kirjeldatakse uuringu eesmärki, intervjuu korraldust, andmete konfidentsiaalsust, uuringus osalemise vabatahtlikkust jm aspekte, et teha uuringus osalemise osas informeeritud valik. Uuringusse kaasatakse eksperdid, kes vastavad kirjalikult e-kirjale ja annavad märku, et on nõus uuringus osalemisega. Kui ekspert ei vasta kutsele ega saadetud meeldetuletusele, tõlgendame seda uuringus osalemisest keeldumisena.

KOV ekspertidena kaasati uuringusse sotsiaaltöötajad, kelle tööülesandeks on toimetulekutoetuse taotluste menetlemine. Viidi läbi 3 fookusrühma arutelu, kuhu olid kaasatud esindajad 15 KOV-ist. KOV ekspertidega arutelu hõlmas KOVide praktilist vaadet ääre- ja keerukamatest juhtumitest leibkonna määratlemisel ja toimetulekutoetuse menetluste kitsaskohti nii leibkonna liikmete kui nende tulude ja kulude tuvastamisel. Andmepõhisele lähenemisele üleminekul on eriti oluline välja

tuua ja leida lahendused olukordadele, mis hõlmavad praegu KOV-i (ametniku) kaalutlusotsust.

KOV-ide esindajad kaasati uuringusse avaliku kontaktinfo kaudu, kasutades KOV-ide veebilehtedel sisalduvaid avalikke andmeid.

Helisalvestatud intervjuud transkribeeritakse intervjuu läbiviija poolt. Intervjuud analüüsitakse, kasutades temaatilist analüüsi. Fookusgruppide transkriptsioonides kasutatakse akronüümi, mis koosneb KOV tüübi tähisest (linn/vald) ja maakonna tähisest. Helisalvestised kustutatakse pärast aruande valmimist.

Sisendi saamiseks eluasemekulude ja piirmäärade kehtestamisest KOV-ide lõikes viiakse läbi lühike elektrooniline **ankeetküsitlus** KOV-ide esindajate seas. Küsitluse eesmärgiks on selgitada välja eluasemekulude piirmäärade kehtestamise ja kululiikide arvestamise praktikad KOV-ides. Seame eesmärgiks 25%-lise vastamismäära. Küsitlusandmed analüüsitakse analüüsiprogrammis (Stata, R vms).

Uuringu tulemusi valideeritakse seminaril ekspertidega. Uuringu tulemuste tutvustamise, kommunikatsioonitegevuste (sh meediakajastused) sihtrühmaks on mh kogu elanikkond ehk tarbijad. Uuringu kommunikatsioonitegevused eeldatavalt aitavad käivitada arutelu toetuste ja teenuste automatiseerimise ning personaliseerimise üle. Enne kommunikatsioonitegevusi on vaja analüüsida erinevaid võimalusi ja kitsaskohti, esitada lahendusettepanekud ning seejärel saab arutada neid variante, mis uuringu tulemusena on teostatavad.

5. Selgitage, miks on isikut tuvastamist võimaldavate andmete töötlemine vältimatult vajalik uuringu eesmärgi saavutamiseks.

Isikuandmete töötlemine on vajalik uurimisprojekti „Leibkonna abivajaduse andmebaaside-põhise hindamise võimalikkus toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluskoormuse näidete alusel“ I, II, III ja V ülesande raames (vt osas 4. toodud uurimisülesandeid). Uuringu eesmärk on välja selgitada, kas, millises ulatuses ja millistel tingimustel on võimalik olemasolevate andmekogude põhjal proaktiivselt määratleda leibkonna abivajadust. Uuringu käigus tuleb seega hinnata, kas üldse ja milliste andmete põhjal on võimalik moodustada registriandmete põhjal leibkondi. Samuti tuleb hinnata, kas olemasolevate registriandmete põhjal on võimalik saada ülevaadet leibkondade toimetulekust. Selleks tuleb ühendada sama inimese kohta eri allikates sisalduvad elukoha-, suhte-, tulu- ja kuluandmed ning seostada omavahel leibkonnaliikmete andmed. Ilma isikutasandi seostamiseta ei ole võimalik hinnata, kuivõrd erineksid teoreetilised registripõhised leibkonna määratlused muudes allikates nimetatud leibkondadest, millised tulud ja kulud kuuluvad leibkonna arvestusse ega kuidas mõjutavad erinevad leibkonnamääratlused hinnangut abivajadusele.

Koondandmetest nende ülesannete täitmiseks ei piisa. Näiteks võivad kaks meetodit anda üksi elavate inimeste kohta sama koguarvu, kuid määratleda üksi elavana erinevad inimesed. Seetõttu võib ka leibkondade tulude, kulude ja abivajaduse hinnang erineda, kuigi leibkonnatüüpide üldjaotus on sarnane. Samuti ei näita sissetulekute ja tervishoiukulude eraldi koondnäitajad, kas suured kulud langevad väikese või suure sissetulekuga leibkondadele. Nende seoste hindamiseks on vaja sama inimese ja leibkonna tunnuseid sisaldavaid mikroandmeid.

Isikutasandi andmeid vajatakse ka erinevate andmeallikate ja tunnuste kombinatsioonide võrdlemiseks. Nii hinnatakse, milliste tunnuste lisamine või väljajätmine muudab leibkonna koosseisu või majandusliku toimetuleku hinnangut ning milliseid leibkonnatüüpe need muutused puudutavad. See võimaldab välja selgitada minimaalse andmekoosseisu ja olukorrad, kus registriandmetest hindamiseks ei piisa.

Lisa 1 nimetab projekti tegemiseks päritavad andmestikud, mis on projektimeeskonna hinnangul hädavajalikud projekti eesmärkide täitmiseks. Alusandmestikena kasutatakse EUROMODi

maksude ja toetuste simulatsioonimudeli valimiandmestikku ja kõikset sisendandmestikku. EUROMODi andmestikes ei ole projekti eesmärkide täitmiseks piisavalt detailset teavet leibkondade andmepõhiseks määratlemiseks (nt isikutevahelised suhted, sealhulgas lapse ja vanema seosed, hooldusõigus ning ühine elukoha aadress) ega toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluse analüüsimiseks vajalikke andmeid (nt raviarved ja retseptid omaosaluskoormuse hindamiseks). Samuti põhinevad EUROMODi andmestikes elukohaandmed Statistikaameti paiknemisindeksil, mida on võimalik kasutada vaid statistika tegemiseks või teaduslikeks uuringuteks. Rahvastikuregistrisse registreeritud elukohad on aga üsna ebatäpsed. Seega on vajalik juurde pärida erinevatest registritest andmeid isikute elukohtade kohta, mida oleks võimalik teoreetiliselt ka muudel eesmärkidel peale teaduse tegemise kasutada. Seega vaid EUROMODi andmestikele tuginedes uuringu eesmärke täita pole võimalik. Ka üksnes ESU ja HFCS uuringuandmetele tuginedes ei ole võimalik analüüsida leibkonna abivajaduse andmebaaside põhist hindamist, sest tegemist on küsitlusandmetega, kuid projekti eesmärk on leida võimalusi hindamisel registriandmetele tuginemiseks. Seega päritakse lisaks neile andmestikele ka andmeid erinevatest registritest, mida on projektimeeskonna hinnangul vaja, et hinnata, kas olemasolevad tunnused võimaldavad leibkondi ja leibkondade abivajadust piisava täpsusega määratleda ning milliste olukordade hindamiseks on vaja alternatiivseid tunnuseid või inimeselt saadavat lisateavet.

Registriandmete analüüsimise ja isikuandmete töötlemise vajadus uuringu eesmärkide täitmiseks andmekoosseisude põhiselt on järgnev:

1) **EUROMODi maksude- ja toetuste mikrosimulatsioonimudel ja selle sisendandmete analüüs**: On vajalik uurimisülesannete I, II, III ja V (vt punkt 4 – mis on isikuandmete töötlemise eesmärk) eesmärkide täitmiseks. I uurimisülesande käigus on andmestikku vaja, et leida töö käigus moodustatud teoreetiliste andmepõhiste leibkondade veamäär. Selleks võrreldakse registriandmete põhjal loodud leibkondi EUROMODi sisendandmestikuga, mis sisaldab Statistikaameti paiknemisindeksi põhjal koostatud elukohti. II uurimisülesande puhul on EUROMODi andmestik vajalik, et hinnata andmestikus sisalduvate registripõhiste sissetulekute, varade ja kulude tunnuseid ja nende täielikkust võrreldes toimetulekutoetuse saajate tegelike sissetulekute ja kuludega. See võimaldab detailsemalt analüüsida toimetulekutoetuse saajate tegelikke leibkondi (UÜ I) ja nende kuluinformatsiooni ning nende erinevusi potentsiaalsete registripõhiste andmetega. EUROMODi andmestikud on vajalikud ka võimalike käitumuslike mõjude analüüsimiseks (UÜ II). Samuti on andmed vajalikud tervishoiu omaosaluse koormuse (UÜ III) ja erinevate poliitikastsenaariumide mõju hindamiseks leibkonna sissetulekute lõikes (UÜ V). EUROMODi mudeli andmestike kasutamine on otstarbekas mitmel põhjusel. Esiteks on EUROMOD andmestikud juba pseudonümiseeritud ning nende võti on ainult Statistikaametil. Alternatiivsed andmeallikad, kus oleks kättesaadav selline andmekoosseis, puuduvad ja seda tuleks hakata töö jaoks eraldi koostama, mis oleks kõigile osapooltele, sh registripidajatele, väga ajamahukas ja olemasolevat dubleeriv protsess. EUROMOD andmete puhul on tegemist aastaste andmetega - seega on andmed juba teatud määral agregeeritud (leitud nt aastane keskmine toetuse summa indiviidi kohta), mis vähendab samuti isiku tuvastamise riski. **EUROMODi registripõhise andmestiku tunnuste koosseisu ei ole võimalik muuta, kuna kõikide tunnuste olemasolu andmestikus on vajalik mudeli jooksutamiseks** (maksude arvestamiseks ja netotulude leidmiseks, mille põhjal toimetulekutoetust määrata) ning kõigi sotsiaalmajanduslike tegurite arvesse võtmiseks. Vastasel juhul on analüüsi tulemused ebatäpsemad, kuna arvutustest jäetakse välja osa Eestis pakutatavatest toetustest/hüvitistest.

   Uuringuprojektis kasutatav EUROMODi mudeli andmekoosseis on esitatud lisas 1.

2) **Rahvastikuregistri andmed** on vajalikud eelkõige selleks, et kontrollida, kas leibkonna koosseisu on võimalik määratleda üksnes registrites olemasolevate tunnuste põhjal ning

milline tunnuste kombinatsioon annab selleks kõige usaldusväärsema tulemuse. Analüüsis võrreldakse erinevaid leibkonna määratlemise võimalusi, kasutades muu hulgas isikute elukoha-, sugulus-, hooldusõiguse ja eestkosteandmeid. Nii saab hinnata, kas näiteks ühise elukoha andmetest piisab või on teatud leibkonnatüüpide õigeks määratlemiseks vajalik arvestada ka isikutevahelisi suhteid ja muid erisusi. Andmeid on vaja, et leida koos elavad inimesed (ühine elukoha aadress), isikute vahelised suhted (nt laps, vanem), institutsioonides (nt vangla, hooldekodu) viibimine (viibimiskoht), kärgpered (hooldusõiguse andmed), eestkostel inimesed (oluline toimetulekutoetuse maksmise kontekstis). Sellised andmed EUROMODi andmestikust puuduvad. See on I uurimisülesande aluseks, kuid uurimisülesande tulemusel loodud leibkondlikku jaotust kasutatakse ka II, III ja V uurimisülesande käigus.

Nende andmete kasutamine võimaldab ka tuvastada leibkonnatüübid, mille puhul registripõhine määratlus võib olla ebatäpne, ning hinnata, milliste täiendavate tunnuste kasutamine parandab määratluse täpsust. See on oluline, kuna leibkonna koosseis mõjutab otseselt nii arvesse võetavaid sissetulekuid ja kulusid kui ka hinnangut leibkonna abivajadusele. Ebatäpne leibkonna määratlus võib kaasa tuua olukorra, kus inimene jääb toetusest ilma või talle määratakse toetus vales suuruses.

3) **Sotsiaaltoetuste ja -teenuste registri STAR andmed** sisaldavad informatsiooni tegelike toimetulekutoetuse saajate kohta. Need andmed on vajalikud UÜ I, II ja V täitmisel. Tegelike toimetulekutoetuse saajate andmed on vajalikud, et võrrelda projekti raames määratletud andmepõhist leibkonda ja tegelikke leibkondi, kes on toimetulekutoetust saanud. Seda on vaja, et analüüsida, kas on leibkondi, kes jääksid andmepõhiselt määratletud leibkonna kasutamisel toimetulekutoetuse saajate ringist välja. Analüüs ei keskendu konkreetsetele leibkondadele, vaid suurusjärkudele (nt kui suur osakaal leibkondadest saaks toetust, kui paljud mitte). Võrdluse põhjal leitakse loodud andmepõhise leibkonna veamäär. Samuti sisaldab STAR andmeid toimetulekutoetuse määramisel arvesse võetud eluasemekulude ja KOV piirmäärade kohta, mis on vajalikud UÜ II tegevusteks ja eesmärkide täitmiseks. II uurimisülesande raames on STAR andmed vajalikud, et analüüsida eluasemekulude liikide täiendamist, grupeerimist ning ühtlasemate ja võrdsemate eluasemekulude piirmäärade arvestuse potentsiaali. Analüüsi käigus võrreldakse KOV-de kehtestatud piirmäärasid ja hinnatakse näiteks, kas teatud kululiikide osas võiks rakendada ühtseid üleriigilisi piirmäärasid, mida KOVidel ei oleks vaja eraldi üle vaadata. Eluasemekulude liikide täiendamise, grupeerimise ja eluasemekulude piirmäärade ühtlustamise võimaliku mõju hindamiseks on vaja leibkonna andmete ja sissetulekutega koos kasutada nii toimetulekutoetuse taotlemisel esitatud kulude (nn üldkulud) kui ka määramisel arvesse võetud kulude (nn normkulud) andmeid kululiikide lõikes. Lisaks on STARist pärinevad elukohaandmed vajalikud, et leida, kuivõrd on võimalik Rahvastikuregistri järgseid registreeritud elukoha andmeid täiendada STARist pärinevate tegelike elukoha andmetega. Päritakse andmeid isikute elukohtade kohta, kes on uurimisperioodil saanud toimetulekutoetust või kellele on osutatud vältimatut sotsiaalabi. Nimelt määratakse toimetulekutoetus ning vältimatu sotsiaalabi isiku tegeliku elukoha järgi, mistõttu võivad kõnealused elukohaandmed olla täpsemad Rahvastikuregistris olevatest.

4) **Töötukassa andmekogust** pärime elukoha informatsiooni nende isikute kohta, kes on antud perioodil registreeritud töötuks. Töötukassa elukohaandmeid kasutatakse alternatiivse andmeallikana Rahvastikuregistri elukohaandmete täpsuse kontrollimiseks. Kuna registrijärgne elukoht ei pruugi vastata inimese tegelikule elukohale, on vaja hinnata, kas teiste registrite andmete kaasamine võimaldab vähendada leibkonna koosseisu määratlemisel tekkivaid vigu. Kui analüüs näitab, et nende andmete kasutamine ei paranda leibkonna määratlemise täpsust, on võimalik Töötukassa andmete kasutamisest edasises

analüüsis loobuda.

5) **Kinnistusraamatust** pärime andmeid isikute poolt omatud kinnisvara kohta. Andmed on vajalikud elukohaandmete analüüsiks ning võrdluseks teiste elukohaandmetega. Näiteks võimaldab andmete võrdlemine teiste registritega kontrollida, kas kinnisvara omamisega seotud tunnused aitavad tuvastada olukordi, kus isikute registrijärgne elukoht ei vasta nende tegelikule elukohale, või annavad täiendavat teavet isikute võimalike leibkondlike seoste kohta.

6) **Tervisekassa andmekogu (nt raviarved) ja retseptikeskuse andmeid** on vaja tervishoiu omaosaluse koormuse hindamiseks isiku tasandil. Hilisemas etapis on võimalik eelneva analüüsi baasil siduda isik konkreetse leibkonnaga, et hinnata inimese maksevõimet tervishoiuteenuste eest tasumisel sõltuvalt tema leibkonna sissetulekust, koosseisust ja muudest sotsiaalmajanduslikest tunnustest. Uuringu eesmärk on välja töötada metoodika tervishoiuteenuste omaosaluse piirmäära või summaarse ülempiiri rakendamise võimaluste hindamiseks Eestis sõltuvalt isiku summaarsest omaosaluskoormusest ning maksevõimest ja analüüsida erinevate poliitikastsenaariumide mõju elanikkonnale ja riigieelarvele. WHO soovitusel tuleb rakendada poliitikameetmeid, mis aitaks omaosaluskoormust tervishoius vähendada eelkõige madala sissetulekuga või suure ravivajadusega inimestele, kuna vastasel juhul võivad just need sihtgrupid sattuda suurtest tervishoiukuludest tingituna vaesusesse või jäävad vajalikud teenused saamata.

   Esmalt, Eestis kasutatakse juba praegu toimetulekutoetuse (TTT) saamise andmeid selleks, et parandada madalama sissetulekuga inimeste ligipääsu teenustele (suurem hambaravi hüvitis). Uuringus hinnatakse, kas I ja II uurimisülesandes väljatöötatud leibkonna majandusliku toimetuleku hindamise metoodika võimaldaks täpsemalt tuvastada majanduslikult haavatavaid inimesi ja leibkondi, kelle omaosalust oleks põhjendatud vähendada. Seejuures ei ole terviseandmetega vaja siduda kõiki varasemates uurimisülesannetes kasutatud leibkonna- ja sissetulekuandmeid, vaid üksnes teave selle kohta, millised isikud või leibkonnad kuuluvad majanduslikult haavatavatesse sihtrühmadesse, et selle abil paremini tagada ligipääs vajalikele tervishoiuteenustele.

   Teiseks, isikupõhiselt tervishoiuteenuste eest tasutud omaosaluse hindamiseks on omakorda vaja koondada erinevate tervishoiuteenuste raviarvete andmed. Praegu kehtivad eri teenustele erinevad omaosaluse arvestamise põhimõtted ning teatud majanduslikult haavatavatele rühmadele on ette nähtud täiendavad soodustused. Näiteks on toimetulekutoetuse saajatel õigus suuremale hambaravihüvitisele ja soodsamale visiiditasule ning vajaduse korral on võimalik taotleda kohalikult omavalitsuselt täiendavat abi tervishoiuga seotud omaosaluskulude katmiseks. Lisaks on täna kasutusel täiendav ravimihüvitis, mille raames arvestatakse inimese ravimitele tehtud kulutusi kumulatiivselt ja summeeritakse iga ravimi pealt makstud omaosalus ning vastavalt sellele vähendatakse kulusid suure ravimi kuluga inimestele. Uuringus hinnatakse võimalust laiendada sarnast põhimõtet teistele tervishoiuteenustele, et arvestada inimese summaarset omaosalust ja tuvastada isikud, kelle summaarne omaosalus on kõrge. Selleks on vaja Tervisekassa andmekogu (nt raviarved) ja Retseptikeskuse isikupõhiseid andmeid, mis võimaldaksid koondada inimese omaosaluse eri teenuste lõikes ning analüüsida erinevaid poliitika stsenaariume, et vähendada majanduslikult haavatavate inimeste ja suure teenusevajadusega isikute raviteenuste omaosaluskoormust raviteenuste eest tasumisel.

   Seega on Tervisekassa raviarvete ja retseptide andmeid vaja detailsel tasemel, kuna uuringu eesmärk ei ole üksnes kirjeldada leibkondade tervishoiukulude suurust, vaid analüüsida kulude kujunemist vastavalt tervishoiuteenuste kasutusele, nende jaotust erinevate elanikkonnarühmade vahel ning modelleerida võimalike poliitikamuudatuste mõju. Selleks on vajalik eristada erinevaid tervishoiuteenuseid, nende kasutamise sagedust, ajastust ning omaosaluse kujunemist teenuste lõikes. Ainult agregeeritud kuluandmete kasutamisel ei

oleks võimalik hinnata, millistest teenustest kulud tekivad, kuidas kulud on seotud ravivajadusega ega inimese maksevõimega ning modelleerida erinevate poliitikameetmete võimalikku mõju. Diagnoosikoode kasutatakse üksnes ravivajaduse kontrolltunnusena, et eristada erineva ravivajadusega elanikkonnarühmi, sh näiteks kroonilisi haigeid, kelle ravivajadus on suurem ja seetõttu on ka nende omaosaluskoormus kõrgem. Ka ravimite puhul on täna juba tervishoius omaosaluskoormus eristatud vastavalt inimese diagnoosile, st teatud diagnooside puhul on omaosaluskoormus madalam. Diagnoosi andmed on seega vajalikud, et eristada isikud, kelle haigusseisund võib kaasa tuua suurema omaosaluse.

Võimaliku tulevikulahenduse puhul piisaks sellest, et Tervisekassale edastatakse teave inimese õiguse kohta väiksemale omaosalusele või suuremale hüvitisele, ilma et selleks oleks vaja edastada kõiki tema leibkonna- ja sissetulekuandmeid. Tervishoiuteenuste kasutamise ja omaosaluse detailandmed jääksid Tervisekassa andmekogudesse.

Ka on uuringu üheks ülesandeks analüüsida rahvusvahelisi praktikaid, mida on kasutatud tervishoiukulude hüvitamisel, ning hinnata nende näidete võimalikku rakendatavust ja mõju Eestis. Rahvusvahelised praktikad näitavad, et leibkondade kaitsmiseks suure tervishoiu omaosaluse eest kasutatakse nii sissetulekust sõltuvaid piirmäärasid kui ka eri tervishoiuteenuste omaosaluste summeerimist. Selliste lahenduste võimalikkuse hindamiseks Eestis on vaja siduda leibkonna sissetulekuandmed isikupõhiste tervishoiukuludega ning eristada eri teenuste eest tasutud omaosalust. See võimaldab analüüsida, milliste leibkondade omaosaluskoormus on suurim, kuidas rakenduksid erinevad omaosaluse piirmäärad ning milline oleks nende mõju leibkondadele ja riigieelarvele.

Täiendavalt kasutatakse analüüsis ka uuringuandmeid (Statistikaameti Eesti Sotsiaaluuring (ESU) ja Eesti Panga Household Finance and Consumption Survey (HFCS)). ESU andmeid on vaja töö käigus loodud leibkondadest koosnevate andmestike võrdluseks ja loodud andmepõhise leibkonna veamäärade leidmiseks ning HFCSi andmeid on vaja, et saada ülevaade erinevate leibkonnatüüpide varadest (ei ühendata ülejäänud andmestikega).

Nagu varasemalt mainitud, siis leibkondade koosseisu Rahvastikuregistris mõjutab oluliselt inimeste vale elukoha informatsioon. 2021. aasta EUROMODi registriandmete ja 2022. aasta Eesti Sotsiaaluuringu (ESU) küsitlusandmete võrdlus näitab, et registriandmetes on oluliselt vähem üksi elavaid täisealisi, vanaduspensioniealisi inimesi, ühe täiskasvanu ja lastega leibkondi. See tähendab, et ühelt poolt võivad tegelikud leibkonnad olla suuremad, kui registriandmed näitavad, aga teiselt poolt võib osa inimesi elada tegelikult üksi või üksikvanemana, kuid registri järgi kuuluda suuremasse leibkonda. Viimasel juhul võib vale registriteave vähendada võimalusi saada toetusi (nt toimetulekutoetus, üksi elava pensionäri toetus) ning seeläbi võib halvendada vaesusriskis olevate inimeste olukorda (üksi elavad inimesed; üksikvanemad). Seega Rahvastikuregistri ja analüüsis loodud leibkonna määratlemisel kasutatud andmete kvaliteedi analüüsimiseks kasutatakse täiendavalt kvantitatiivseid analüüsimeetodeid, sh veapiiride kindlakstegemiseks. Selleks võrreldakse leibkonna andmeid ja koosseise eri andmestike vahel: a) Rahvastikuregistri põhine määratlus; b) EUROMOD (leibkonna määratlus lähtuvalt paiknemisindeksist); c) ESU küsitlusandmed; d) sotsiaaltoetuste ja -teenuste registri STAR andmed, mis sisaldab tegelikke toimetulekutoetuse saajaid. Andmestike võrdlus võimaldab analüüsida taustatunnuseid ja leibkonna tüüpe nii kogu rahvastiku hulgas kui täpsemalt toimetulekutoetuse saajate seas, aga ka veapiiride suurust eri andmete kasutamisel.

6. Selgitage ülekaaluka huvi olemasolu.

Uuringu tulemusel selgub, kas ja millised on võimalused toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluse digitaliseerimiseks, automatiseerimiseks ja personaliseerimiseks. Uuringu tellijaks on Sotsiaalministeerium. Uuringu läbiviijaks on SA Mõttekoda Praxis (edaspidi Praxis) ja Proud

Engineers OÜ. Tervisevaldkonna eksperdina panustab projektis Kaija Kasekamp. Uuringu tulemused aitavad luua sihtrühmale selgema ja lihtsama hindamise ning toetuste süsteemi. Nt enamik EL riike rakendavad poliitikameetmeid, et kaitsta leibkondi liiga suurte tervishoiu omaosaluskulude eest. Sealhulgas seitsmes liikmesriigis (Belgia, Leedu, Hispaania, Küpros jt) rakendatakse omaosaluse vähendamist automaatselt. Selleks, et taolisi poliitikaid välja töötada, on vajalik, et tervishoiuteenustele rakendatavat omaosalust oleks võimalik akumuleerida üle erinevate teenuste (ambulatoorne ravi, statsionaarne ravi, hambaravi, ravimid jne). Seeläbi on võimalik tuvastada leibkonnad, kelle omaosalus on tulenevalt suurest teenusekasutusest kõrgem ja on võimalik neid leibkondi suurte kulude eest kaitsta.

Uuringu tulemused on poliitikakujundajatele aluseks vastavasisulistele õigusloome muudatustele ning võimaldavad andmetele tuginevalt välja tuua, milline mõju võimalike lahendusettepanekutega võib kaasneda (nii sihtrühmale kui riigile).

Uuring on kooskõlas Eesti 2035 riigi pikaajalise arengustrateegia põhimõttega: Eesti on uuendusmeelne, teadmiste loomist ning kasutamist väärtustav riik, kus ühiskonnaelu korraldatakse uute, inimesekesksete ja tõhusate tehnoloogiate abil. Avalikud teenused on taustal toimivad ja etteaimavad ning andmeruum kaitstud. Selle raames mh uuendame sotsiaalkaitse korraldust, arvestades ühiskondlikke muutusi.

Uuring on kooskõlas Heaolu arengukava 2023-2030 üldeesmärgiga: Eesti on riik, kus inimesed on hoitud, ebavõrdsus ja vaesus väheneb ning toetatud on kõikide pikk ja kvaliteetne tööelu.

Uuring on seotud koalitsioonileppe (54. valitsus) punktidega „Jõudmaks nendeni, kes abi rohkem vajavad, töötame välja põhimõtted personaliseeritud ja vajaduspõhiste toetuste maksmiseks.“ ning „Arendame välja personaalse riigi andmete ristkasutusel tuginevaid teenuseid, alustades automatiseeritud andmepõhisest toimetulekutoetuse maksmisest.“ Vastavad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2025-2027 tegevused on: „Toimetulekutoetuse määramise (uudse) metoodika väljatöötamine ja koondatud andmete põhjal abivajaduse tuvastamine ja vajaduspõhise toetuse maksmine analüüs ja ettepanekud“ ja „Leibkonna andmebaasidepõhise abivajaduse hindamise võimalikkus toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluskoormuse näidete alusel automatiseeritud andmepõhiste toetuste maksmiseks põhimõtete ja soovituste kujundamine“.

Uuring on kooskõlas Justiits- ja Digiministeeriumi teadus-arendusprojekti „Tulevikukindla andmemajanduse ökosüsteemi mudel ja taristulised lahendused andmete turvaliseks haldamiseks, käitlemiseks ja väärindamiseks“ eesmärkidega, toetades laiema riigiülese andmemajanduse ökosüsteemi arendamist. Projekti kontekstis mõistetakse tulevikukindla andmemajanduse ökosüsteemi kui üleriigilist terviklikku arhitektuuri- ja toimimismudelit, mis toetab andmetest väärtuse loomist.

Uuring on kooskõlas Rahvastiku tervise arengukava 2020 – 2030 inimkeskse tervishoiuprogrammi eesmärgiga vähendada teenuste kasutamisel rahalisi ja mitterahalisi barjääre, et vältida eelkõige haavatavamate elanikerühmade poolt tervisesekkumiste edasilükkamist ja ravimite kasutamisest loobumist.

7. Selgitage, kuidas tagate, et isikuandmete töötlemine ei kahjusta ülemääraselt andmesubjekti õigusi ega muuda tema kohustuste mahtu.
Vajadusel loetleda täiendavaid kaitsemeetmeid privaatsuse riive vähendamiseks.

Sotsiaalministeerium uuringu tellijana on teadus- ja arendustegevuse erandi alusel läbi viinud avaliku konkursi ning sõlminud lepingu eduka pakkujaga (Sihtasutus Mõttekoda Praxis ja Proud Engineers OÜ). Uuringu sisuliseks läbiviijaks ja volitatud töötlejaks on Praxis ja Proud Engineers OÜ. Tiimi on eksperdina kaasatud ka Kaija Kasekamp. Volitatud töötlejate andmed on esitatud osas 2. Pseudonümiseeritud andmetele on uurimisgrupist ligipääs Praxise analüütikutel Merilen Laurimäel, Kelly Toim-Viirsalul, Hede Sinisaarel, Markus Nopasonil, Elisabeth Kelneril ja

Elisabeth Võrgul, tervishoiueksperdil Kaija Kasekampil ja Proud Engineers eksperdil Andres Küttil.

Uuringus on registriandmete analüüsiga seotud andmeandjateks (registripidajad) Statistikaamet, Siseministeerium, Töötukassa, Sotsiaalkindlustusamet (SKA), Tartu Maakohus ning Tervisekassa.

Selleks, et isikuandmete analüüsiga võimalikult vähe rikkuda isikute privaatsust, otsustati kasutada minimaalsuse põhimõtet. Uurimisprojekti jaoks kasutatakse isikuandmeid võimalikult minimaalselt, sh kasutatakse juba pseudonümiseeritud andmeid ja varasemalt kokku pandud andmestikke (EUROMOD, ESU, HFCS). Samuti viiakse esmane andmeanalüüs läbi EUROMODi valimiandmestikul. Kui valimipõhine analüüs kinnitab, et registriandmetel põhinev lähenemine toimib, rakendatakse väljatöötatud metoodikat kõiksele andmestikule. Kõikse andmestiku puhul kasutatakse seejuures valimipõhise analüüsi tulemusel välja selgitatud minimaalset vajalikku tunnuste koosseisu. Valimil alustamine esmaste arvutuste puhul võimaldab vältida kogu rahvastiku kohta selliste isikuandmete töötlemist, mille vajalikkus uuringu eesmärkide saavutamiseks ei ole eelnevalt kinnitust leidnud. Samuti seotakse andmeid uurimisküsimuste kaupa ning iga analüüsi jaoks ühendatakse üksnes sellele uurimisküsimusele vastamiseks vajalikud andmed. Uuringu käigus ei koostata ühte kõiki taotletavaid andmeid hõlmavat ühendandmestikku.

Projektis tehakse andmeanalüüse uurimisülesannete kaupa jaotatud tööetappides, mis võivad osaliselt kattuda. Nimetatud uurimismeeskonna liikmetel on kogu uuringu vältel juurdepääs kõigi etappide jaoks kooskõlastatud andmetele Statistikaameti turvalises teadlaste keskkonnas. Tööetappide eristamine ei ole seega tehniline juurdepääsupiirang. Iga analüüsi jaoks ühendatakse üksnes konkreetsele uurimisküsimusele vastamiseks vajalikud andmed. Andmete kasutamine teistes tööetappides peab jääma taotluses kirjeldatud kasutusotstarbe piiresse; täiendava andmevajaduse või kasutusotstarbe muutumise korral esitatakse enne vastava töötlemise alustamist lisataotlus.

Järgnevalt on kirjeldatud minimaalsuse printsiibi rakendamine uurimisülesannete lõikes:

I ja II uurimisülesande esmane andmeanalüüs viiakse läbi 100 000 leibkonnast koosneval valimil. Valimipõhise analüüsi eesmärk on esmalt kontrollida, kas kavandatud registripõhine lähenemine võimaldab leibkonda ja selle majanduslikku toimetulekut piisava täpsusega hinnata, ning selgitada välja, millised andmeallikad ja tunnused on selleks vältimatult vajalikud. Analüüsi käigus hinnatakse muu hulgas, millistest tunnustest on võimalik loobuda, milliseid tunnuseid saab asendada vähem detailsete või alternatiivsete näitajatega ning millised andmed on registripõhise hindamise toimimiseks vältimatud.

III uurimisülesanne viiakse läbi pärast I ja II uurimisülesande vastavate tulemuste selgumist ning see tugineb neis etappides välja töötatud leibkonna määratlusele ja leibkonna majandusliku toimetuleku hindamise metoodikale. III uurimisülesandes hinnatakse tervishoiu omaosaluskoormust isiku ja leibkonna tasandil ning analüüsitakse võimalusi siduda omaosaluse piir või summaarne ülempiir leibkonna tegeliku majandusliku olukorraga. Seetõttu ei ole III uurimisülesande jaoks vaja eraldiseisvalt uuesti koguda kogu I ja II etapis analüüsitud tunnuste koosseisu, vaid raviarvete andmetega seotakse üksnes I ja II uurimisülesande tulemuste põhjal tuvastatud majanduslikult haavatavaid isikuid ja leibkondi kirjeldavad vajalikud tunnused. Eesmärk on hinnata, millistele sihtrühmadele võiks suuremast hüvitisest või väiksemast omaosalusest kõige enam kasu olla, ilma et selleks oleks vaja raviarvete andmeid ühendada kõigi leibkonna-, tulu- ja sotsiaalmajanduslike andmetega.

Tervisekassa andmekogu ja Retseptikeskuse andmetest kasutatakse üksnes sellist isiku- ja sündmuspõhist detailsust, mis on vajalik tegeliku omaosaluse suuruse määramiseks, erinevate tervishoiukulude eristamiseks, omaosaluse koormuse hindamiseks ning erinevate omaosaluse piiri ja summaarse ülempiiri stsenaariumide modelleerimiseks. Kuna eri tervishoiuteenustele kehtivad erinevad omaosaluse arvestamise põhimõtted, on vaja koondada ühe inimese omaosaluskulud

erinevate teenuste lõikes, et hinnata võimalusi rakendada ravimite puhul juba kasutusel oleva kumulatiivse arvestusega sarnast lahendust ka teistele tervishoiuteenustele. Analüüsi käigus hinnatakse samuti, millistest detailandmetest on võimalik loobuda või milliseid andmeid on võimalik kasutada vähem detailsel kujul.

V uurimisülesande eesmärk on pakkuda välja tulevikulahendused andmepõhiseks toimetulekutoetuse menetlemiseks ja tervishoiu omaosaluse kulude piirmäärade arvestamiseks ja hüvitamiseks, analüüsides nende mõju inimese ja riigi vaatest ning automatiseerimise praktilisi eeldusi, riske ja maandamisviise. Ülesanne tugineb I, II ja III uurimisülesande tulemustele ning isikuandmeid kasutatakse stsenaariumide mõju hindamiseks toetuste ja hüvitiste saajate ringile, leibkondade sissetulekutele, vaesusele, ebavõrdsusele ja riigieelarvele. Minimaalsuse põhimõttest lähtudes kasutatakse üksnes konkreetsete stsenaariumide analüüsimiseks vajalikke andmeid.

Lisas 1 nimetatud andmekoosseis on kooskõlastatud Statistikaametiga ja registripidajatega. Isikuandmete töötlemine on vajalik andmete koondamiseks, leibkondade määratlemiseks andmepõhiselt ning leibkondade toimetuleku ja sissetulekust sõltuva omaosaluskoormuse analüüsiks (kvantitatiivne analüüs). Registriandmed seotakse igale isikukoodile genereeritud umbisikustatud unikaalse koodiga (andmekoosseis on esitatud lisas 1). Seega algul hõivatakse kõik andmed isikukoodidega. Seejärel need pseudonümiseeritakse (andmestikku luuakse tunnus SA_ISIK_ID) ja analüütikuteni jõuavad andmed, kus isikud ei ole enam otseselt tuvastatavad. Tunnuse SA_ISIK_ID abil saab erinevate registrite ja uuringute andmeid omavahel linkida, aga majast välja (nt registripidajatele) seda tunnust ei saadeta. Isikuandmete sidumine ja andmete töötlemine toimub järgides põhimõtteid, mis tagavad selle, et isiku kohustuste mahtu ei suurendata ning tema õigusi ei kahjustata.

Volitatud töötlejatele tehakse andmed kättesaadavaks turvalisel viisil Statistikaameti RDP-keskkonnas üle VPNi. Statistikaameti teadlaste keskkonnale juurdepääsuks on nõutav kaheetapiline autentimine – autentimine ID-kaardi abil läbi VPN-ühenduse ning täiendav autentimine teadlaste keskkonna kasutajatunnuse ja parooliga. See tagab, et andmetele pääseb ligi vaid konkreetne isik, kellele on luba antud. Uuringuandmete ja kasutajakataloogide salvestus toimub turvatud ketastel, mis asuvad Statistikaameti hallatavas serverikeskkonnas. Andmete eksportimine või kopeerimine keskkonnast on tehniliselt piiratud – virtuaalmasinas puudub internetiühendus, USB kasutus on keelatud ning *clipboard* on RDP kaudu blokeeritud. Mikroandmed üheski uuringu etapis Statistikaameti teadlaste keskkonnast välja ei liigu.

Statistikaameti RDP-põhisele teadlaste töökeskkonnale on ligipääs tagatud üksnes konkreetse uuringu meeskonnale, kellele on määratud vastavad kasutajaõigused. Kolmandatel isikutel puudub juurdepääs uuringus kasutatavasse teadlaste töökeskkonda. Ligipääs on tagatud Statistikaameti analüütikutele, kes andmestikke koostavad ja keskkonda lisavad ning spetsialistidele, kes koordineerivad lepingujärgset õiguste andmist kasutajatele.

Statistikaameti RDP-põhisest teadlaste töökeskkonnast on andmete väljastamine lubatud üksnes sellisel kujul, mis ei võimalda andmesubjektide tuvastamist. Andmeid võib keskkonnast välja viia vaid agregeeritud kujul, näiteks tabelite, jooniste või mudelite koefitsientide näol. Üksikandmete eksportimine on välistatud. Enne tulemuste väljastamist rakendab Statistikaamet statistilise aimatavuse kontrolli, mille eesmärk on hinnata ja tagada, et väljund ei võimalda otseselt ega kaudselt isikuandmete tuvastamist. Kõik väljundandmed vaadatakse üle Statistikaameti vastava töötaja poolt enne teadlastele edastamist.

Isikuandmete töötlemine ei kahjusta andmesubjektide õigusi ega muuda nende kohustuste mahtu, kuna kasutatakse üksnes registrites ja riikliku statistikatöö käigus kogutud juba olemasolevaid andmeid. Andmesubjektide poole ei pöörduta täiendavate andmete kogumiseks ega üksikisikute õiguste piiramiseks. Täiendavate kaitsemeetmetena rakendatakse uuringus andmete pseudonümiseerimist, andmete minimaalsuse põhimõtet, ligipääsu piiramist üksnes uuringu läbiviimiseks vajalikele isikutele ning töötlemist turvalises kontrollitud keskkonnas. Uuringu käigus ei tehta üksikisikuid puudutavaid otsuseid, millel oleks andmesubjektidele õiguslik või muu

oluline mõju. Andmeid kasutatakse üksnes statistilistel ja teaduslikel eesmärkidel ning tulemusi avaldatakse ainult agregeeritud kujul. Andmesubjektide õiguste kaitseks töödeldakse üksnes neid andmeid, mis on vajalikud uuringu eesmärkide saavutamiseks. Andmete liikumine uuringus on kavandatud nii, et oleks võimalikult lühike andmete liikumise tee ja andmeid töötleks minimaalselt vajalik hulk inimesi. Päring analüüsiks vajalike andmete osas tehakse vaid vajaliku minimaalse andmekoosseisu kohta (eesmärgipärasus ja minimaalsus, isikuandmete kaitse üldmääruse art 5 (1) b) ja c)).

Uuringus kasutatakse peamise andmeallikana EUROMODi maksude- ja toetuste mikrosimulatsioonimudelit, mille sisendandmetena kasutatavaid registriandmeid haldab ja väljastab Statistikaamet. Andmete ühendamine on juba EUROMODi arendustegevuse käigus Statistikaameti poolt tehtud ning ei vaja täiendavaid päringuid. EUROMOD andmestik (vt uuringu raames kasutatav andmekoosseis lisa 1) on juba varasemalt kokku pandud riikliku statistikatööde programmi raames (statistikatöö avaliku huvi esindajad on Rahandusministeerium ja Sotsiaalministeerium). Uuringu raames kasutame EUROMODi sel määral ja selle kohta, mis on vajalik uuringu eesmärkide täitmiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks. EUROMODi andmeanalüüsi viivad läbi andmete ja EUROMODiga varasemalt kokku puutunud volitatud töötlejad (Merilen Laurimäe, Kelly Toim-Viirsalu, Markus Nopason ja Hede Sinisaar). Samuti on Merilen Laurimäe, Kelly Toim-Viirsalu ja Hede Sinisaar konsultandina panustanud EUROMODi registripõhise sisendandmestiku koostamise juures ning aidanud Statistikaametil kontrollida andmete valiidsust ning võimalikke puudujääke.

Ka Eesti Sotsiaaluuringu (ESU) ja Eesti leibkondade finantskäitumise ja tarbimisharjumuste uuringu (HFCS) andmed on juba varasemate statistikatööde raames kogutud. Mõlemal juhul on tegemist järjepidevalt läbiviidavate uuringutega. Analüüsis lähtutakse minimaalsuse aspektist ehk küsitakse üksnes nende aastate andmed, mida on analüüsi kontekstis tarvis (viimased kättesaadavad andmed). ESU mikroandmeid haldab ja väljastab Statistikaamet. Andmete pseudonümiseerimine on juba Statistikaameti poolt tehtud riikliku statistikatööde programmi raames ning ei vaja täiendavaid päringuid (statistikatöö avaliku huvi esindaja on Sotsiaalministeerium). ESU küsimustik ja metaandmed (sh uuringu metoodika) on kirjeldatud Statistikaameti lehel. HFCS uuringu andmeid haldab Eesti Pank. Uuringu raames kasutatakse HFCS ja ESU andmestikku sel määral ja selle kohta, mis on vajalik uuringu eesmärkide täitmiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks. Lisades 3 ja 4 on kirjeldatud uuringu raames kasutatavate andmete koosseis.

Lisaks kasutatakse uuringus Rahvastikuregistri, STAR-i, Kinnistusraamatu, Töötukassa andmekogu ja Tervisekassa registriandmeid (täpsem andmekoosseis on esitatud lisas 1). Nendest registritest päritavaid tunnuseid ei ole eelnevalt loetletud andmestikes (EUROMOD, ESU, HFCS) analüüsi eesmärkide saavutamiseks piisava detailsusega saadaval. Seega päritakse vastavad andmed vajadusel registripidajatelt. Kui andmed on statistika tegemise eesmärgil juba Statistikaametis olemas, siis uuesti neid andmeid registripidajatelt ei pärita, vaid neid andmeid taaskasutatakse[4]. Ühekordse päringuga hõivatakse juurde ainult need andmed, mida veel vajalikul kujul Statistikaametil pole. Nagu juba eespool mainitud, siis päritakse üksnes selliseid andmeid, mis on juba registrites kogutud. Täiendavaid andmeid koguma ei hakata (andmesubjektide poole täiendavate andmete kogumiseks ei pöörduta). Registriandmed seotakse Statistikaameti turvalises teadlaste keskkonnas teiste uuringu läbiviimiseks vajalike andmetega (andmete liikumine on kirjeldatud ka lisas 1). Andmeid kasutatakse üksnes statistiliseks analüüsiks ja mikrosimulatsioonide läbiviimiseks.

Andmeanalüüsi viivad läbi registriandmetega varasemalt kokku puutunud volitatud töötlejad. Tänu sellele on volitatud töötlejad juba tuttavad nii andmestike kui nende võimalike puudustega, aga ka andmete konfidentsiaalsuse tingimuste ja nõuetega. Volitatud töötlejad on varasemalt ka eriliigilisi

[4] Statistikaameti esialgse hinnangu kohaselt ei ole vaja uuesti hõivata Töötukassa andmekogu (andmestik 4) ja Rahvastikuregistri (andmestik 5) andmeid. Samuti on Statistikaametil olemas osad toimetulekutoetust puudutavad tunnused (andmestik 3) ja Tervisekassa andmekogu ja Retseptikeskus tunnused (andmestik 7).

andmeid analüüsinud. Samuti on volitatud töötlejad kursis Statistikaameti turvalise keskkonnaga. Volitatud töötlejate pikaajaline kogemus registriandmete analüüsimisel ja andmete ühendamisel tagab selle, et andmete põhjal ei tehta valesid järeldusi ja andmeid kasutatakse asjakohaselt.

Seega on volitatud töötlejad juba tuttavad nii andmestiku kui mudeli eripäradega, võimalike puudustega, aga ka andmete konfidentsiaalsuse tingimuste ja nõuetega.

Andmetöötleja lähtub andmete töötlemisel isikuandmete töötleja üldjuhendis toodud andmete töötlemise põhimõtetest. Isikuandmete kaitse üldmääruse põhjenduspunkt 157 rõhutab, et registritest teabe sidumise teel saab uusi väärtuslikke teadmisi. Registrite alusel saadud uuringutulemused annavad usaldusväärseid ja kvaliteetseid teadmisi, mis võivad olla aluseks teadmispõhise poliitika sõnastamisele ja rakendamisele, parandada paljude inimeste elukvaliteeti ja suurendada sotsiaaltoetuste ja -teenuste tõhusust. Seda eesmärki kannab ka antud uuringuprojekt.

Käesolevas uuringus võimaldab registriandmete kasutamine analüüsida erinevaid leibkonna määratlusi toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluskoormuse kontekstis, pakkuda analüüsi põhjal välja võimalusi leibkondade abivajaduse andmebaasi-põhiseks hindamiseks ning toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluskoormuse personaliseerimiseks ja hinnata võimalike lahenduste mõju erinevatele elanikkonnarühmadele. Saadud teadmised toetavad tõenduspõhist poliitikakujundamist ning sotsiaal- ja tervishoiuteenuste paremat sihistamist ning võimaldavad leibkonna abivajaduse andmebaasi-põhist hindamist detailsemalt edasi uurida.

Info kõigi sotsiaalministeeriumi poolt läbiviidavate uuringute ja analüüside kohta avaldatakse ministeeriumi lehel. Lehte ja sellel kajastuvat infot hoitakse ajakohasena. Inimestel on võimalik lehel tutvuda uuringute ja analüüside eesmärkide, andmekoosseisude ja analüüsi kokkuvõtliku teabega.

Uuringu raames on koostatud ka andmekaitsealane mõjuhinnang (lisa 5).

8. Kuidas toimub andmete edastamine isikuandmete allikalt teadusuuringu läbiviijani?

Registriandmete analüüsi läbiviimisesse on hõlmatud järgmised registrid ja registripidajad:

- Statistikaameti kokku pandud EUROMOD sisendandmestik (riikliku statistika programmis, avaliku huvi esindajad on Rahandusministeerium ja Sotsiaalministeerium);
- Sotsiaalkindlustusamet: Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister (STAR);
- Töötukassa: Töötukassa andmekogu;
- Tartu Maakohus: Kinnistusraamat;
- Siseministeerium: Rahvastikuregister;
- Tervisekassa: Tervisekassa andmekogu ja Retseptikeskus.

Andmete komplekteerimine ning edastamine toimub järgmise skeemi alusel:

Kesksel kohal on EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeli jaoks kasutatav sisendandmestik (andmestik 1), mis sisaldab Eesti residentide andmeid inimeste ja leibkondade aastaste tulude, maksude ja vähesel määral ka kulude (üürikulu) kohta. EUROMODi mudeli sisendiks olev andmestik on juba varasema projekti raames[5] Statistikaameti poolt kokku pandud ning pseudonümiseeritud (andmetega kokku puutuvate inimeste arv on minimaalne). EUROMODi andmestik on koostatud kasutades andmeid erinevatest registritest, mille kirjeldus on esitatud punktis 9.3. Kõiki EUROMODis kasutatavaid registriandmeid haldab Statistikaamet.

[5] EUROMODi mudel on üks riikliku statistikatöödest. EUROMOD andmestik on juba varasemalt kokku pandud Rahandusministeeriumi tellimusel (Rahandusministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi soovil).

Samas ei ole EUROMODi andmestikus projekti eesmärkide täitmiseks piisavalt detailset teavet leibkondade määratlemiseks ega toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluse hindamiseks vajalikke andmeid. Seega päritakse lisaks EUROMOD sisendandmestikule tunnused Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistrist STAR, Töötukassa andmekogust, Rahvastikuregistrist, Kinnistusraamatust ning Tervisekassa andmekogust ja Retseptikeskusest.

Kuivõrd osaliselt haldab ja väljastab registriandmeid Statistikaamet ning osaliselt vajavad Statistikaametis olemasolevad registriandmed täiendavaid päringuid vastavatest registritest, toimub andmete pseudonümiseerimine Statistikaametis ning seejärel edastatakse andmed uurimisgrupile (vt punkt 7), sh Praxisele Statistikaameti teadlaste turvalises keskkonnas kasutamiseks. Andmete liikumise protsess on järgmine:

- Uuringu läbiviija (SA Mõttekoda Praxis) teeb koostöös tellijaga (Sotsiaalministeerium) andmepäringu Statistikaametile.
- Statistikaamet pärib registripidajatelt andmed vastavalt uuringu läbiviija andmepäringule (need, mida Statistikaametil endal ei ole).
- Registripidajad edastavad turvalist kanalit pidi kõiksed andmed koos isikukoodiga Statistikaametile.
- Statistikaametisse jõudes andmed pseudonümiseeritakse (st isikukoodid analüütikuni ei jõua), lisades tunnuse SA_ISIK_ID.
- Lisatud SA_ISIK_ID tunnuse alusel tehakse väljavõte EUROMODi registripõhise andmestiku baasis olevatest isikutest.
- Statistikaametis olemasolevad tunnused paneb Statistikaamet volitatud töötlejatele analüüsiks kasutatavasse kausta Statistikaameti analüüsi keskkonnas. Registritest saadud tunnused lisab Statistikaamet volitatud töötlejatele analüüsiks kasutatavasse kausta Statistikaameti analüüsi turvalises keskkonnas juba varasemate andmete juurde.

Registrid üksteisega andmeid ei vaheta.

Täiendavalt lisatakse uuringukausta Eesti Sotsiaaluuringu andmed. Eesti Sotsiaaluuringu 2024–2025 mikroandmestik on juba varasemalt Statistikaameti poolt kokku pandud ning pseudonümiseeritud. Eesti Sotsiaaluuring on üks riiklikest statistikatöödest. Eesti Sotsiaaluuringu andmestik koosneb nii Eesti elanikelt küsitlusega kogutud andmetest kui registriandmetest. Eesti Sotsiaaluuringu täpsem kirjeldus on esitatud Statistikaameti lehel. Samuti lisatakse uuringukausta HFCS-i küsitlusuuringu pseudonümiseeritud andmed (HFCS andmed ei ole teiste andmetega ühendatavad).

Pseudonümiseeritud andmestikud tehakse kättesaadavaks üksnes volitatud töötlejatele Statistikaameti teadlaste keskkonnas.

Andmeid analüüsitakse Statistikaameti teadlaste keskkonnas. Analüüsi tulemid (tabelid, joonised jms) läbivad enne konfidentsiaalsuse kontrolli, mille teeb Statistikaameti töötaja. Seega väljastatakse Statistikaameti teadlaste keskkonnast analüüsi tulemusena valminud tulemid (tabelid ja joonised) alles pärast Statistikaameti töötaja üle kontrollimist (tabelid on kõrge agregeerituse tasemega ning ei sisalda konfidentsiaalseid andmeid).

Lõpparuandes esitatakse kõik tulemused statistiliselt üldistatud kujul, tagades, et üksikisikuid ei ole võimalik tuvastada.

9. Loetlege isikute kategooriad, kelle andmeid töödeldakse ning valimi suurus.

Analüüsi on kaasatud kõik Eesti residendid, kuid analüüsi eri etappides (uurimisülesannetes) valimi suurused ja sihtrühmad, kellele detailsemalt keskendutakse, mõnevõrra varieeruvad. Analüüsis EUROMODi kasutamisel ja mõju hindamisel kogu Eesti elanikkonna seas on ka uuringu sihtrühmaks terve Eesti elanikkond (residendid), valimi suurusega ligikaudu 1,3 miljonit.

Rahvastikuregistrist ja Kinnistusraamatust (leibkondade moodustamiseks) kaasatakse samad inimesed, kes on olemas ka EUROMOD andmestikus. Seega on valimi suurus samuti ligikaudu 1,3 miljonit. Kuna tegu on pilootuuringuga, siis esialgsed arvutused ja võrdlused andmepõhiste leibkondade määramiseks tehakse EUROMOD valimiandmestikku kuuluvate inimeste hulgas. Valimiandmestikku kuulub 100 000 leibkonda.

STAR andmete analüüs keskendub 2024-2025. aastatel toimetulekutoetuse saajatele. Sotsiaalministeeriumi statistika kohaselt oli 2024. aastal toimetulekutoetuse saajaid 15 562 leibkonda, 27 844 leibkonna liiget ja 2025. aastal vastavalt 12 845 ja 22 050.

Töötukassa andmekogust kaasatakse isikud, kes on olnud 2024. ja 2025. aastatel registreeritud töötuks. 2025. aastal oli registreeritud töötute arv 45 845, 2024. aastal 50 281.

Tervishoiu omaosaluse analüüsi kaasatakse kõik perioodil 1. jaanuar kuni 31. detsember 2025 Eestis elavad residendid, kelle kohta on olemas uuringu läbiviimiseks vajalikud Tervisekassa registriandmed (Tervisekassa andmekogu ja Retseptikeskus). Kuna tervishoiu omaosaluse koormuse hindamise eesmärk on analüüsida omaosaluse jaotust kogu elanikkonnas ning selle seost leibkonna sissetulekute, koosseisu ja muude sotsiaal-majanduslike tunnustega, on sihtrühmaks kogu EUROMODi valim ning Eesti rahvastik. Seetõttu on tervishoiu omaosaluse analüüsi valimi suurus ligikaudu 1,3 miljonit inimest.

ESU valimi suuruseks on ligikaudu 8200 leibkonda. ESU üldkogumisse kuuluvad kõik Eestis elavad tavaleibkonnad, kelle põhielukoht on Eestis, ja nende liikmed, kes ei viibi institutsioonis (laste- või hooldekodu, klooster, vangla jms). ESU uuringu valim saadakse süstemaatilise juhusliku kihtvalikuga.

HFCS valimi suuruseks 2024. aastal oli 3925 leibkonda. HFCS üldkogumi (leibkondade) moodustamise loogika on sama, mis ESU puhul.[6]

9.1. Tooge välja periood, mille kohta isikuandmete päring tehakse.

Registriandmete analüüsi andmete perioodiks on 2024–2025. aasta, v.a Tervisekassa andmed, mida päritakse üksnes 2025. aasta kohta (vt lisa 1).

EUROMOD sisendandmestik on aastased andmed perioodi 1.01.2024–31.12.2025 kohta (vt lisa 1).

Statistikaameti ESU andmed on viimaste kättesaadavate andmete (2025) (uuringuaasta, kuivõrd uuringut viiakse läbi tagasiulatuvalt, siis sissetulekuaastad on 2024) kohta.

Eesti leibkondade finantskäitumise ja tarbimisharjumuste uuringu andmed pärinevad aastast 2024.

9.2. Loetlege töödeldavate isikuandmete koosseis.

Registriandmete analüüsi andmete koosseis on andmeandjate lõikes esitatud lisas 1. Isikuandmed (sh isiku elukoht, isikute vahelised suhted, hooldusõiguse ja eestkoste informatsioon) on vajalikud, et andmepõhiselt leibkonda määratleda, sh võimaldaks ka eristada institutsioonides elavaid inimesi ja kärgperesid ning eri registritest päritava elukoha informatsiooni põhjal vajadusel korrigeerida Rahvastikuregistri informatsiooni.

Statistikaameti EUROMOD andmete koosseis 1.01.2024–31.12.2025 perioodi kohta on esitatud lisas 1. EUROMODi andmed on juba Statistikaameti poolt pseudonümiseeritud. EUROMOD andmed sisaldavad informatsiooni inimeste ja leibkondade tulude kohta, mis on vajalikud nii toimetulekutoetuse määramisel kui ka sissetulekust sõltuva omaosaluskoormuse hindamisel.

ESU 2025 metaandmed, uuringu metoodika jm on avaldatud Statistikaameti lehel. Andmekoosseis on esitatud lisas 3. Uuringu andmed on juba Statistikaameti poolt pseudonümiseeritud. ESU

[6] Eesti Panga statistika (2026). Eesti leibkondade ja finantskäitumise tarbimisharjumuste uuring, metoodika, 2026. Kättesaadav: https://statistika.eestipank.ee/failid/mbo/HFCS%202024%20EST.pdf

andmed sisaldavad informatsiooni küsitlusel põhinevate leibkondade kohta (mis on eelduslikult täpsem) ja võimaldavad seega analüüsida küsitluse ja registriandmete erinevusi leibkondade koosseisudes.

HFCS (vastutavad Eesti Pank ja Statistikaamet) andmekoosseis on esitatud lisas 4. Analüüsitakse varade olemasolu ja tähtsust toimetulekutoetuse kontekstis.

Registriandmete analüüsimise ja isikuandmete töötlemise vajadus uuringu eesmärkide täitmiseks andmekoosseisude põhiselt on esitatud põhjalikumalt ka punktis 5.

Uuringu aja- ja tegevuskava näeb ette ka AKI lisataotluse tegemist, et analüüsida leibkondade majanduslikku toimetulekut ja selleks vajalikke andmeid ning stsenaariume (uurimisülesanne II, uurimisülesanne V). Detailne sisend selleks vajalike andmete osas tekib kirjanduse analüüsist ja uurimisülesandest I.

9.3. Loetlege isikuandmete allikad.

Registriandmete analüüs tugineb Sotsiaalkindlustusameti Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistrile (STAR), Siseministeeriumi Rahvastikuregistri andmetele, Töötukassa andmekogule, Tartu Maakohtu kinnistus- ja registriosakonna Kinnistusraamatu andmetele ning Tervisekassa andmekogule ja Retseptikeskuse andmetele (vt detailne andmekoosseis lisa 1).

EUROMODi maksude ja toetuste mudeli sisendandmestik on koostatud kasutades andmeid järgnevatest registritest (vt ka lisa 1):

- Statistikaametis hoitavad Maksu- ja Tolliameti andmed (töötamise register, maksukohuslaste register);
- Statistikaametis hoitavad Sotsiaalkindlustusameti andmed (sotsiaalkaitse infosüsteemi andmed, sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister);
- Statistikaametis hoitavad Eesti Töötukassa andmed (töövõime hindamise ja töövõimetoetuse andmekogu, töötuna ja tööotsijana arvel olevate isikute ning tööturuteenuste osutamise register, töötuskindlustuse andmekogu);
- Statistikaametis hoitavad Haridus- ja Teadusministeeriumi andmed (Eesti hariduse infosüsteemi andmed);
- Statistikaametis hoitavad Siseministeeriumi andmed (Eesti Rahvastikuregister);
- Statistikaametis hoitavad Tervisekassa andmed (Tervisekassa andmekogu, Retseptikeskus);
- Statistikaametis hoitavad Justiitsministeeriumi ja Tartu Maakohtu andmed (kinnistusraamat, E-Toimiku süsteemi andmed, äriregister);
- Statistikaametis hoitavad Maa-ameti andmed (Aadressiandmete süsteem).

Statistikaameti Eesti Sotsiaaluuringu andmete ja metoodika kirjeldus on avaldatud Statistikaameti lehel. Andmekoosseis on esitatud lisas 3. HFCS (vastutavad Eesti Pank ja Statistikaamet) andmekoosseis on esitatud lisas 4.

Uuringu aja- ja tegevuskava näeb ette ka AKI lisataotluse tegemist, et analüüsida leibkondade majanduslikku toimetulekut ja selleks vajalikke andmeid ning stsenaariume (uurimisülesanne II, uurimisülesanne V). Detailne sisend selleks vajalike andmete osas tekib kirjanduse analüüsist ja uurimisülesandest I.

9.4. Kas andmeandjatega (andmekogu vastutava töötlejaga) on konsulteeritud ning nad on valmis väljastama uuringu eesmärgi saavutamiseks vajalikud andmed?

Jah, andmeandjatega (andmekogude vastutavate töötlejatega) on konsulteeritud ning nad on valmis uuringu eesmärgi saavutamiseks vajalikke andmeid väljastama. HFCS uuringu andmete osas esitati Eesti Pangale taotlus andmete teaduslikul eesmärgil kasutamise osas, see sai positiivse vastuse.

10. Kas kogutud andmed pseudonümiseeritakse või anonümiseeritakse? Mis etapis seda tehakse? Kes viib läbi pseudonümiseerimise või anonümiseerimise (vastutav töötleja, volitatud töötleja, andmeandja vms)**?**
Kui andmeid ei pseudonümiseerita, siis selgitada, miks seda ei tehta.

Registriandmete päringu andmed pseudonümiseeritakse. Registripidajad edastavad turvalist kanalit pidi kõiksed andmed koos isikukoodiga Statistikaametile vastavalt andmepäringule. Andmed pseudonümiseerib Statistikaamet koheselt pärast registripidajatelt andmete saamist oma võtme alusel (SA_ISIK_ID). Uuringu läbiviija ei saa võtmele üheski töö etapis juurdepääsu. Registripidajad omavahel andmeid ei vaheta.

EUROMODi sisendandmed ja Eesti Sotsiaaluuringu andmed on juba pseudonümiseeritud. Pseudonümiseerimise on läbi viinud Statistikaamet. Pseudonümiseerimise võtit uuringu läbiviivale uurimisgrupile (sh SA Mõttekoda Praxis) kättesaadavaks ei tehta.

10.1. Loetlege pseudonümiseeritud andmete koosseis.

Registriandmete analüüsi andmepäringu koosseis on toodud lisas 1.

EUROMODi pseudonümiseeritud andmete koosseis, mida uuringus kasutatakse, on toodud lisas 1 (EUROMODi maksude ja toetuste mudeli andmepäringu kirjeldus). ESU andmed on kirjeldatud Statistikaameti lehel ning uuringus kasutatava ESU andmepäringu andmekoosseis on esitatud lisas 3. HFCS uuringus kasutatava andmepäringu andmekoosseis on esitatud lisas 4.

10.2. Kirjeldage pseudonümiseerimise protsessi ja vahendeid.
Kui kasutatakse koodivõtit, siis tuua välja, kes koodivõtit säilitab ja kui kaua säilitab.

Registriandmete analüüsis isikukoode ei säilitata (vt ka osa 8). Andmed pseudonümiseerib Statistikaamet oma võtme alusel (SA_ISIK_ID). Võtit säilitatakse tähtajatult, aga uuringu läbiviija ei saa sellele üheski töö etapis juurdepääsu. Volitatud töötlejatele Statistikaameti turvalises keskkonnas kättesaadavaks tehtud andmestikud peavad olema hävitatud hiljemalt 2028. aasta II kvartali lõpus.

EUROMODi sisendandmed ja Eesti Sotsiaaluuringu andmed on juba pseudonümiseeritud. Pseudonümiseerimise on läbi viinud Statistikaamet. Pseudonümiseerimise võtit uuringu läbiviivale uurimisgrupile (sh SA Mõttekoda Praxis) kättesaadavaks ei tehta.

10.3. Tooge välja pseudonümiseeritud andmete säilitamise aeg ja põhjendus.
Kui andmeid ei pseudonümiseerita, siis tuua välja andmete kustutamise tähtaeg.
Vähemalt kvartali ja aasta täpsusega.

Kõik volitatud töötlejate poolt Statistikaameti teadlaste keskkonnas kasutatavad registriandmete andmestikud peavad olema hävitatud hiljemalt 2028. a II kvartali lõpuks. Vt ka osa 10.2.

Projekti (aruande) esialgne lõputähtaeg on 3.10.2027, millele järgneb tulemuste esitlus jm kommunikatsioonitegevused kahe kuu jooksul pärast lõppraportit. Projekti aruande lõpptähtaeg praktikas võib lükkuda edasi, kui andmekasutuse loa saamine võtab kavandatust (30 tööpäeva) olulisel määral rohkem aega.

Etappide algus- ja lõpukuupäevad täpsustatakse Statistikaametiga töö käigus. Paindlikkus on siinkohal oluline, kuna projektisisesed tähtajad võivad väikese etteteatamisega hilineda erinevatel põhjustel, nt andmekasutuslubade hilinemine.

Andmete kasutamiseks lõpeb volitatud töötlejal (uurimisgrupil, sh SA Mõttekoda Praxis) ligipääs Statistikaameti keskkonnale vastavalt lepingule.

Statistikaameti keskkonnas andmete säilitamise kord on reguleeritud vastavalt Statistikaameti konfidentsiaalsete andmete teaduslikel eesmärkidel kasutamise korrale. Samas on oluline mainida, et töös kasutatava EUROMODi sisendandmestiku, ESU ja HFCS andmete säilitamine ei sõltu antud uuringust, kuna andmestikud on loodud teise projekti raames (osa riikliku statistika töödest).

Säilitamise kuupäev puudutab seega vaid praeguse uuringu raames loodud analüüsitabeleid ja muid kokkuvõtvaid andmeid, kuid mitte EUROMODi, ESU ja HFCS sisendandmestikku ennast. Projektikaustade säilitamise periood lepitakse Statistikaameti ja töö tegijate vahel kokku andmete kasutuslepingus.

11. Kas andmesubjekti teavitatakse isikuandmete töötlemisest? ***Jah/ei***	Jah, teavitatakse üldiselt (vt punkt 11.2.).
11.1. Kui vastasite ei, siis palun põhjendage[7]	Andmete töötlemine ei kahjusta andmesubjekti huve, sest väljund on teaduslik üldistus. Isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM) artikli 14 lõike 5 punkt b sätestab, et isikute andmetöötlusest teavitamata jätmine tuleb kõne alla juhul, kui „isikuandmeid töödeldakse avalikes huvides toimuva arhiveerimise, teadus- või ajaloouuringute või statistilisel eesmärgil, eeldusel, et artikli 89 lõikes 1 osutatud tingimused on täidetud ja kaitsemeetmed kehtestatud“ või kui teavitamise kohustus „tõenäoliselt muudab sellise isikuandmete töötlemise eesmärgi saavutamise võimatuks või häirib seda suurel määral“. Käesolev uuring on avalikes huvides tehtav teadusuuring, mille tellijaks on Sotsiaalministeerium. Uuringuga hõlmatakse paljusid andmesubjekte, kelle kõigi teavitamine on komplitseeritud, sest kõigi andmesubjektide kontaktandmeid eraldi ei koguta, kõigi kontaktandmed ei ole teada või need ei ole (enam) kehtivad. Eelnevat arvesse võttes teavitatakse andmesubjekte isikuandmete töötlemisest üldiselt. Järgitakse IKÜM-i artikli 89 lõikes 1 sätestatud kaitsemeetmeid – kogutavad andmed pseudonümiseeritakse ning andmeid töödeldakse selliselt, et andmesubjektid ei ole tuvastatavad. Uuringu väljund on üldistus, mis ei viita kuidagi tagasi konkreetsetele andmesubjektidele. Uuringu tulemused (üldistatud kujul) tehakse uuringu lõppedes kõigile avalikult kättesaadavaks. Kõik Sotsiaalministeeriumi tellimusel või osalusel läbi viidud uuringud avaldatakse Sotsiaalministeeriumi kodulehel.
11.2. Kui vastasite jah, siis kirjeldage, kuidas teavitatakse.	Info uuringu läbiviimisest ja uuringus töödeldavatest andmetest avaldatakse

[7] Isikuandmete töötlemisest teavitamise kohustus tuleneb IKÜM-st, teavitamata jätmine on põhjendatud väga erandlikel juhtudel.

	Sotsiaalministeeriumi kodulehel. Inimestel on võimalik lehel tutvuda uuringu eesmärkide, andmekoosseisude ja analüüsi kokkuvõtliku teabega.
11.3. Kust on leitavad andmekaitsetingimused[8]?	**-**

12. Kas isikuandmeid edastatakse kolmandatesse riikidesse? *Jah/ei. Kui vastate küsimusele jah, siis täita ka järgnevad lahtrid.*	Ei
12.1. Loetlege riigid, kuhu isikuandmeid edastatakse.	-
12.2. Milliseid lisakaitsemeetmeid kasutatakse?	-

Kinnitan, et taotluses esitatud andmed vastavad tegelikkusele.

_____ _____

(allkirjastaja ees- ja perenimi)[9] *(allkiri ja kuupäev)*

Taotluse lisad:

Lisa 1: Andmepäringu kirjeldus	
Lisa 2: Hankeleping	
Lisa 3: ESU ankeet	
Lisa 4: HFCS ankeet	
Lisa 5: Andmekaitsealane mõjuhinnang	

[8] IKÜM-i kohaselt tuleb andmesubjektile esitada isikuandmete töötlemise kohta teave ehk nn andmekaitsetingimused, mis peavad vastama IKÜM art 12 – 14 sätestatule.

[9] Taotluse saab allkirjastada vaid isik, kellel on vastava asutuse/ettevõtte esindusõigus või teda on volitatud taotlust esitama. Kui allkirjastaja on volitatud taotlust esitama, siis esitada volitust tõendav dokument (volikiri, leping vms).